

rere bliver anvendt til at beskrive religioner i en bestemt social situation. Dette kan illustreres ved et eksempel fra en religionstime på et dansk gymnasium, hvor en uforberedt 3. g. blev bedt om at udtale sig om katholicismen. Det blev fremført, at det var en religion, der berigede sig ved at franarre tilhængerne deres penge. (Profit ved salg af vokslys blev nævnt som eksempel.) Tilhængerne var ureflekteret og næsten fanatisk troende. Alle deres handlinger blev kontrollert af paven i Rom, der var en politisk suspekt person. Desuden var den katolske lære tosset, fordi enhver kan sige sig selv, at ideen om helgener er idiotisk.

Selv ikke den mest indædt protestantiske teolog vil kunne fastholde, at den katolske kirke i Danmark har en missionsstrategi eller fremtrædelsesform iøvrigt, der kan opfattes som "nyreligiøs".

Termen "nyreligiøs" kan vel egentlig kun forstås i sammenhæng med 50'ernes sækularisationsteorier og gik vel primært på en bestemt sindelagsforandring i dele af befolkningen. Sekundært er termen så overført på religionerne og de religiøse bevægelser og her altid med et negativt indhold. Selvom

det altså næppe er muligt at karakterisere denne eller hin bevægelse eller religion som "nyreligiøs" er det dog rimeligt at en religion eller religiøs bevægelse kan bruge en bestemt missions-strategi, der kan karakteriseres og kategoriseres sammen med andre bevægelser, og som vi nu - i mangel af bedre - kalder "nyreligiøs". Det var måske på tide at få skiftet termen ud, især fordi den er blevet et skældsord i en igangværende reaktion fra de etablerede religioner overfor de religioner, der er i opposition.

Noter:

1. Livius AUC 39,18
2. I Tacitus: Hist. under år 69 e.v.t.
3. I Tacitus: Ann. under år 64 e.v.t.
4. Plinius: Ep. 10,96.
5. Dialogcenterets pjecer er uden datering og anonyme, men er vistnok forfattet af Johannes Aagaard.

Art. er bearbejdet etter CHAOS 12/89.

Morten Lund Warmlind, mag. art. i
religionssoiologi. Adr: Morsøvej 43, 2720
Vanløse, Danmark.

Harald Hegstad

New age - forsøk på en kritisk vurdering¹

Fra sækularisering til religiøs oppblomstring

At religionens tid var i ferd med å ta slutt, var for ikke mange år siden en utbredt oppfatning. Dette kom ikke minst til uttrykk gjennom begrepet *sækularisering*, som gjerne tjente som et nøkkelbegrep når det gjaldt å beskrive utviklingen i de vestlige samfunn. Oppslutningen om religiøse seremonier og organisasjoner hadde lenge vært i jevn tilbakegang, og mange forstod dette som en irreversibel prosess. For det moderne menneske fantes det ingen vei tilbake til religionen. Det man så for seg, var det sækulære, religionsløse samfunn.

Det er fra denne tiden ikke-religiøse livssynssamfunn for alvor får vind i seilene, i norsk sammenheng i første rekke representert ved Human-etisk forbund. Foran seg så disse organisasjoner en framtid der den religiøse del av livssynsmarkedet stadig ville bli mer og mer svekket, mens det ikke-religiøse, sækulære alternativ man selv stod for, etter hvert kunne synes å ville bli det dominerende.

Også kirke og teologi forsøkte på forskjellig vis å forholde seg til denne tilsynelatende uavvendelige sækulariseringsprosessen. Dette tok seg mange former - et felles trekk er imidlertid at også kirken langt på vei godtok den situasjonsanalyse som lå til grunn for sækulariseringsbegrepet, nemlig at alternativet til det kristne samfunn ville være det religionsløse samfunn!

Det tok ikke mange år før man oppdaget at selve den grunnleggende forutsetning for denne analysen bygde på en feiltakelse. Iste-

denfor det forventede sækulære samfunn, fikk man en ny religiøs oppblomstring. I motsetning til hva kirken for sin del hadde kunnet håpe, var denne fornyede religiøsitet imidlertid bare i liten grad noen tilbakevenden til religiøsitet i dens etablerte, kirkelige utgave. Den religiøsitet som i de senere år har hatt en veldig oppblomstring i det vesterlandske samfunn, har i stedet tatt form av en *alternativ* religiøsitet, en religiøsitet som vel kan ha en hel rekke kristne *elementer*, men som likevel ikke identifiserer seg med den kristne tro i den form som kirken forvalter den.

Det alternativ som på denne måte fremstår til tradisjonell kristendom, er langt fra noen entydig størrelse. Likevel er det mulig å peke på visse hovedtendenser, på trekk som går igjen hos de enkelte bevegelser og talsmenn for den nye religiøsitet. At det tross alt dreier seg om en bevegelse med visse felles konturer, er da også bakgrunnen for at man har forsøkt å sette et *navn* på den, f.eks. ved hjelp av betegnelsen "New Age".

Endrede vilkår i livssynsdebatten

Fremveksten av New Age og andre former for nyere religiøsitet har på mange måter brakt hele vår hjemlige livssynsdebatt i en helt ny situasjon. Også denne debatten har tradisjonelt beveget seg på sækulariseringsbegrepets premisser, dvs. at alternativene stort sett skulle være den kirkelige kristendom, og et sækulært livssyn, f.eks. i humanetikens utgave. I den grad andre former for religiøsitet har spilt noen rolle, har dette først og fremst vært oppfattet som noe fremmed,

i vårt land representert ved innvandrere med en annen kultur og en annen hudfarge.

I den grad livssynsdebatten fortsatt føres på disse premisser, er den ikke lenger à jour. Alternativene i dag er ikke lenger human-etikk eller kristendom - dette er bare to av mange alternativer for den som vil orientere seg i livssynsmarkedet, deriblant elevene i den videregående skolen.

Det er ulike oppfatninger av hvor utbredt fenomenet New Age egentlig er, og hvilken virkning det vil ha på lengre sikt. Den ene ytterlighet finner vi her hos bevegelsens egne talsmenn, som nettopp ser for seg en "New Age", en "vanmannens tidsalder", eller for å benytte Helge Hognestads terminologi, at det vi ser er en "morgendemring", på vei til en ny dag.² På motsatt kan finner en de som mener at det hele er en motesak, noe som i løpet av få år vil være glemt.

Uansett hvordan man måtte vurdere de varige virkninger av New Age-bølgen, er det en ting som er nødvendig å holde fast, nemlig at fenomenet må tas på alvor som noe som fortjener en saklig, men også kritisk behandling. Det hører naturlig med også i religionsundervisningen i den videregående skolen, som nettopp skal ha en orienterende oppgave: Elevene skal lære å kjenne også den religiøse sammenheng de lever i - og i den er også New Age i ferd med å bli en del.

Samtidig som undervisningen omkring emnet "New Age" skal være orienterende, mener jeg likevel religionsundervisningen svikter sin oppgave dersom den ikke samtidig gir elevene hjelp til også å vurdere fenomenet. Å ta på alvor betyr i denne sammenheng nettopp å søke å vurdere de oppfatninger av livet, mennesket og virkeligheten som "New Age" representerer. Ikke autoritært, ved at elevene fortelles hva de skal mene, men ved å gi dem momenter til selv å gjøre seg opp en mening.

Premisser for vurdering

En vanskelighet en straks møter når en skal vurdere New Age, er spørsmålet om hva som skal vurderes. Som nevnt er New Age ingen enhetlig bevegelse, men ulike retninger og bevegelser som dog har visse fellestrekk. Det man vurderer må derfor enten være konkrete eksempler på fenomener som kan forstås som uttrykk for New Age, eller man må søke å ta stilling til det man oppfatter som felles tendenser i bevegelsen. I denne sammenheng er det i hovedsak det siste vi vil forsøke på, selv om dette naturligvis har den ulempe at karakteristikkene nødvendigvis må bli temmelig upresise, og at de ikke alltid vil være like treffende i forhold til alle New Age-retninger.

Å skulle vurdere New Age reiser imidlertid også et annet spørsmål, nemlig spørsmålet om grunnlag og utgangspunkt for en slik vurdering. I utgangspunktet føler en vel kanskje at en aller helst skulle hatt en vurdering som i utgangspunktet var mest mulig nøytral, og derfor absolutt objektiv. Spørsmålet er bare om en vurdering i livssynsmessige spørsmål overhodet kan være "nøytral", eller om den ikke i større eller mindre grad nødvendigvis må være avhengig av kritikerens eget ståsted. Allerede en ren beskrivelse av ulike livssyn kan være vanskelig nok uten at denne farges av beskriverens egne perspektiver.

Når det kommer til stykket er tanken om nøytral vurdering en illusjon. I livssynsspørsmål er det på ingen måte slik at noen er troende og andre ikke er det. I virkeligheten forutsetter enhver stillingstaken i virkeligheten visse grunnleggende tros- og verdivalg, enten disse nå er av religiøs karakter eller ikke.

Mitt utgangspunkt vil i denne sammenheng være preget av at jeg er kristen teolog. Det følgende forsøk på å vurdere sider ved New

Age vil derfor skje ut fra den kirkelige kristendoms perspektiv.

Rasjonalitetens nødvendighet

Påpekingen av at all vurdering skjer ut fra en bestemt trosposisjon, trenger imidlertid en viktig presisering. At vi alle i en eller annen forstand går ut fra visse "aksiomer", må ikke betones slik at disse vår trossmessige forutsetninger ikke også skal kunne diskuteres! Var ikke dette mulig, måtte vi i så fall nøye oss med å konstatere at forutsetningene var forskjellige, for så å avslutte diskusjonen.

Muligheten for å diskutere også våre grunnleggende forutsetninger, forutsetter at det på en eller annen måte finnes noe vi har felles, uansett forutsetninger, og som disse forutsetninger må kunne prøves på. Jeg vil hevde at vi har noe felles, nemlig det vi ganske enkelt kan karakterisere som *virkeligheten selv!*

Når det kommer til stykket er de ulike livssynsmessige posisjoner på en eller annen måte forsøk på å tolke og komme til rette med virkeligheten! I livssynet eller i religionen søker mennesket å gripe det innerste og mest virkelige i virkeligheten. Man søker å erfare noe av det innerste og dypeste i menneskelivet, og å tolke disse erfaringer. Hvis en holder fast på at det bare finnes én virkelighet, er de ulike livssyn og religioner å forstå som alternative erfaringer og alternative tolkninger av den samme virkelighet. Har vi virkeligheten felles, har vi også noe å samtale om, også når det gjelder våre "aksiomer"!

At virkeligheten er én, setter imidlertid også bestemte krav til vår argumentasjon, nemlig at den preges av en grunnleggende rasjonalitet. Med 'rasjonalitet' tenker jeg da på at det er sammenheng og konsekvens i våre påstander, og at det er sammenheng mellom det vi hevder på det religiøse og livssynsmessige område, og det vi holder for sant på andre områder av tilværelsen.

Noen vil kanskje umiddelbart mene at det i seg selv ligger en motsetning i det å skulle gjøre kravet om rasjonalitet gjeldende i spørsmål som har med religion og livssyn. Erikke religion og livssyn noe *overrasjont*, et stykke virkelighet der rasjonell argumentasjon ikke kan gjøres gjeldende? Hvis vi holder fast på at virkeligheten dypest sett er én, kan vi imidlertid ikke se det slik. Rasjonaliteten er jo nettopp et uttrykk for at mennesket søker å bringe enhet i tilværelsen, gjennom på tankens plan å søke sammenhenger der sammenheng og enhet ikke umiddelbart kan iakttas eller erfares. Med sitt krav på nettopp å formidle en erkjennelse av enheten og sammenhengen i tilværelsen, kan heller ikke New Age uten videre vise fra seg dette kravet om rasjonalitet - på samme måte som heller ikke kristentroen har kunnet gjøre det.

Uunngåelig *konflikt* blir det først der kravet om rasjonalitet utvikler seg til en eller annen form for *rasjonalisme*, der fornuften ikke bare blir en kritisk målestokk, men også den egentlige *norm* for hva som kan være sant på religionens og livssynets område. Brukt slik, fungerer ikke fornuften lenger slik at den ivaretar helhet og sammenheng, men den fungerer i stedet *reduserende* - den innskrenker mulighetene for den menneskelige erkjennelse, og ekskluderer fra virkelighetsbegrepet det mange har funnet å være viktige sider ved virkeligheten. Der den har møtt en kritikk basert på rasjonalistiske premisser, har den kristne tro måttet avvise selve utgangspunktet for kritikken. Og jeg tror heller ikke rasjonalismen er det rette grunnlag å vurdere New Age ut fra. Avvisningen av rasjonalismen innebærer imidlertid ingen oppgivelse av kravet om rasjonalitet. Faller rasjonalitetskravet, mister vi etter mitt skjønn den eneste mulighet for i fellesskap virkelig å kunne diskutere og etterprøve religiøse og livssynsmessige standpunkter. Dermed blir det

bare min tro og mine opplevelser mot din tro og dine opplevelser, uten at en virkelig samtale om denne tro og disse opplevelser noen gang blir virkelig mulig.

Kravet om rasjonalitet har imidlertid også sammenheng med idealet om *vitenskapelighet*. Vitenskapen representerer jo i denne sammenheng nettopp ikke annet enn forsøket på ut fra rasjonelle premisser å trenge stadig dypere inn i de ulike sider ved den menneskelige virkelighet, og å sette disse ulike sider i forbindelse med hverandre. Heller ikke religiøse påstander er unndratt muligheten for en vitenskapelig belysning. Og dette gjelder da ikke bare en undersøkelse fra *religionsvitenskapens* side, men like mye fra andre vitenskaper som f.eks. naturvitenskap og historievitenskap.

At heller ikke religiøse påstander er noe som unndra seg vitenskapens søkelys, er noe ikke minst den kristne tro har fått kjenne på kroppen. På forskjellige måter har den kristne tro, dens historiske kilder, dens historie og dens ytringsformer, blir underlagt en omfattende analyse og kritikk fra vitenskapelig hold. Det har vært en prosess som kanskje har vært smertefull, men likevel nødvendig og nyttig. Og jeg vil mene at det også er noe som hører til selve kristentroens vesen, at den ikke isolerer seg i sitt eget "religiøse" rom, men at den er villig til å se de påstander om virkeligheten som den selv representerer, i sammenheng med annen undersøkelse av den samme virkelighet.

Heller ikke New Age kan her være unndratt en vitenskapelig etterprøving av mange av sine påstander. Dette så mer som New Age dessuten i mange sammenhenger nettopp *påberoper* seg forskningsresultater og vitenskapelige erkjennelser, enten det nå dreier seg om vitenskap og forskning i mer tradisjonell forstand (som i fysikken), eller man i stedet søker å alliere seg med en alternativ vitenskapelighet (slik det ikke minst er tilfel-

let når det gjelder alternativ medisin). New Age's krav om å bygge på vitenskapelige innsikter og resultater må tas på alvor, også på den måten at en etterprøver de vitenskapelige argumenter man benytter seg av.

New Age og virkelighetsforståelsen

På bakgrunn av disse mer generelle overveielser, går jeg i det følgende over til den mere konkrete vurdering. Jeg har allerede pekt på at vi tross ulike livssynsmessige og religiøse posisjoner i hvert fall har én ting felles, nemlig vår felles *virkelighet*. Den størrelse som står oss aller nærmest i denne virkelighet, er utvilsomt oss selv, altså mennesket. Jeg vil derfor ta utgangspunkt i hvordan man forstår mennesket, ikke bare isolert, men også i forhold til Gud og den åndelige virkelighet, og til den ytre, materielle virkelighet.

Et sentralt element i hele New Age-bevegelsen er det man gjerne betegner som dens grunnleggende *holisme*, dvs. troen på en grunnleggende helhet og enhet i tilværelsen, troen på at alt henger sammen. Etter mitt skjønn representerer New Age på dette punkt en helt nødvendig og berettiget kritikk av det reduksjonistiske virkelighetsbilde som har preget mye av tenkemåten i Vesten. New Age peker her - helt berettiget - på at vår forståelse av virkeligheten ikke lar seg redusere til det som fysikk, biologi og psykologi er i stand til å fange opp og beskrive. Virkeligheten er mer enn det som kan veies og måles. Tilværelsen har også åndelige dimensjoner som vi ikke uten videre kan gripe med våre fysiske sanser!

På dette punkt, i kampen mot et reduksjonistisk virkelighetsbilde, har New Age og kristen tro et felles anliggende. I lang tid har kristentroen vært temmelig alene om å representere en slik protest, men synes nå altså ikke å være det lenger. Det skulle også gi kirke og kristentro ny frimodighet, også til å legge bort de mange tvilsomme kompro-

misser med et reduksjonistisk virkelighetsbilde som teologihistorien har så mange eksempler på.

Mennesket og det guddommelige

At man i utgangspunktet må peke på det berettigede i den holisme New Age representerer, forhindrer likevel ikke nødvendigheten av en helt grunnleggende diskusjon om *forståelsen* av den helhet det her er snakk om. Dette gjelder ikke minst det forhold at holismen i New Age gjerne blir ensbetydende med en grunnleggende *monistisk* forståelse av virkeligheten. Denne monisme kommer på grunnleggende måte til uttrykk i forståelsen av forholdet mellom mennesket og Gud eller det guddommelige. For New Age eksisterer det ingen klar grense mellom disse to størrelsene. Snarere synes det å være slik at det guddommelige synes å være et uttrykk for noe som ligger i mennesket selv. Å finne Gud er derfor å søke innover i seg selv, for der å erkjenne den guddommelige virkelighet som man dypest sett er en del av.

Mot denne utvisking av forskjellen mellom mennesket og Gud, mot den guddommeliggjøring av mennesket det her er snakk om, vil kristentroen måtte rette sin mest inngående protest. Samtidig som ett av kristentroens dypeste anliggender er å påpeke muligheten for fellesskap mellom menneske og Gud, vil den måtte fremheve at noe av forutsetningen for et slikt fellesskap ligger i at forskjellen mellom menneske og Gud samtidig blir opprettholdt. Dette har sammenheng med at kristentroen har forstått menneskets fellesskap med Gud som et *personfellesskap*. Og et personfellesskap kan først eksistere der det virkelig blir fastholdt at det er *to* det dreier seg om i dette fellesskapet, og ikke bare én. Den vesensidentitet mellom Gud og menneske som New Age synes å operere med, *truer* i virkeligheten muligheten for virkelig fellesskap mellom Gud og menneske.

Også i Bibelen, såvel som i den senere kristne tradisjon, tales det i sterke ord om den nærhet som kan eksistere i fellesskapet mellom menneske og Gud, ja en finner endog en språkbruk en langt på vei kan betegne som *mystisk*. Det som kjennetegner en genuint kristen mystikk, er imidlertid at den alltid vil forbli en *personmystikk*, altså at det er snakk om et forhold mellom to personer, og at man ikke gjør noe forsøk på å viske ut skillet mellom disse. I den mystikk New Age bygger på, er det imidlertid heller tale om en *vesensmystikk*, der fellesskapet ikke lenger er et fellesskap mellom personer, men en enhet der alle skiller er falt bort.

Mennesket som person

Det spørsmål som her reiser seg, har mer enn bare med forståelsen av Gud og gudsforholdet å gjøre - det har i virkeligheten også å gjøre med forståelsen av mennesket selv. Det kan nok være at vi i vår vesterlandske tradisjon i for stor grad har isolert den enkelte individ og dets 'jeg' og oversett at mennesket tross alt er et fellesskapsvesen. I østlig religiøsitet har man her gjerne gått til den motsatte ytterlighet, der den enkeltes 'jeg' bare blir noe foreløpig, en størrelse som må overvinnes på veien mot erkjennelsen av det kollektive og guddommelige selv som ligger bak. Selv om bildet ikke er entydig, finner vi noe av den samme tendens bort fra det individuelle og til det overindividuelle igjen i New Age.

I den grad denne tendens gjør seg gjeldende, dreier det seg etter min oppfatning om en tendens til å fornekte noe fundamentalt i menneskelivet, nemlig tanken om at vi tross alt som binder oss sammen, også har vår helt bestemte individualitet, den individualitet som gjør oss til mer enn individer, nemlig til *personer*. Enhver betoning av det overindividuelle som reduserer og eliminerer mennesket som selvstendig person, som selvstendig jeg, representerer etter min me-

ning en gal forståelse av mennesket. På tross av de positive intensjoner som her ligger bak (man søker sogar å guddommeliggjøre mennesket!) representerer dette likevel en *reduksjon* av mennesket. Den menneskelige person, blir i virkeligheten noe uegentlig, en illusjon.

Når mennesket som person forsvinner ut av perspektivet, mister man i realiteten det som i et kristent perspektiv er den høyeste form for fellesskap, nemlig fellesskapet mellom personer. Mennesket kan nok stå i fellesskap med alt det skapte, både med planter og dyr. Sin virkelige realisering når menneskets fellesskapsevne først i fellesskapet til andre personer, dvs. i forholdet til andre mennesker - og til Gud. Tross sin betoning av det fellesskap vi som mennesker er satt inn i, risikerer man likevel å fornekte den mest genuine form for menneskelig fellesskap, og dermed noe av det mest genuine og egentlige i menneskelivet.

Ved siden av spørsmålet om hvor *rett* en slik forståelse av forholdet mellom det individuelle og det overindividuelle er, kan man naturligvis også spørre hvor *sunn* den er. Tross de sterke terapeutiske anliggender New Age representerer, må en likevel spørre om en utvisking av den enkeltes jeg til fordel for et overindividuell selv virkelig er veien å gå når det gjelder å hjelpe mennesker til å få et sunnere syn på seg selv og på livet.

Også på en annen måte kan en slik nedvurdering av individualiteten være farlig, nemlig der den i en nyreligiøs bevegelse kombineres med autoritære lederskikkelser. Det er i denne sammenheng ikke til å unngå at det blir *lederens* bevissthet som først og fremst blir identifisert med den guddommelige bevissthet, mens det menige medlems vei til den guddommelige bevissthet først og fremst går gjennom å underordne seg under lederskikkelsens bevissthet. Slik sett rommer New Age også en *totalitær* tendens, på

samme måte som alle bevegelser som ikke har tatt skillet mellom Gud og menneske tilstrekkelig på alvor. Historien har vist oss at slike bevegelser *kan* få farlige konsekvenser, fordi de gjør mennesket til sin egen norm, som ingen instans kan overprøve. Gjennomført som politisk system kan dette få skremmende konsekvenser, enten det som i kommunismen var *ateistisk* begrunnet (fordi det ikke finnes noen Gud, er mennesket det høyeste i tilværelsen og alle tings mål), eller menneskets enhet med Gud gir det rett til å handle med guddommelig autoritet. Naturligvis kunne man også forestille seg tanken om menneskets guddommelighet benyttet som begrunnelse for en *demokratisk* tenkemåte. Erfaringen viser imidlertid at de bevegelser som hører inn under New Age, i stor grad er bevegelser med sterke lederskikkelser. Satt i *politisk* system, kan en slik tenkning vise seg å være farlig.

Sett i forhold til New Age's hevdelse av menneskets guddommelighet kan kristentroens pukking på skillet mellom Gud og menneske umiddelbart fortone seg som en nedvurdering av mennesket. En slik oppfatning er imidlertid en misforståelse. Også for kristen tro er det således om å gjøre å betone menneskets storhet og enestående stilling i tilværelsen. Men nettopp da gjelder det at mennesket blir tatt på alvor som det det *er*, og ikke gjort til noe annet. Mennesket er menneske, og hverken Gud eller et høyerestående dyr, som ulike former for et *naturalistisk* menneskesyn vil gjøre det til. I virkeligheten kan vel New Age's guddommeliggjøring av mennesket ende opp med noe av den samme konsekvens som naturalismen, nemlig at mennesket i realiteten ikke får noen særstilling i tilværelsen. Tanken om den guddommelige kjerne er jo ikke bare noe som gjelder mennesket, men *altet*, tilværelsen som helhet, der mennesket bare er en liten del. Slik sett kan New Age i sin konsekvens framstå som en ny form for naturalisme, bare at

naturbegrepet her også inneholder en *åndelig*, ja *guddommelig* dimensjon. Resultatet av denne 'åndelige' naturalisme blir imidlertid lett den samme som den "materialistiske" naturalisme, nemlig at tanken om mennesket som kvalitativt annerledes enn naturen for øvrig, som spiller en så sentral rolle både innenfor kristen og humanistisk tradisjon, risikerer å forsvinne.

Ånd og materie

Den "holisme" New Age i denne sammenheng representerer, har videre konsekvenser for *forståelsen av forholdet mellom det åndelige og det materielle*. New Age representerer her en protest mot enhver tendens til å redusere virkeligheten til bare å omfatte det materielle. Bak og over den materielle virkelighet finnes det en virkelighet som er like så reell, nemlig den åndelige virkelighet, en virkelighet det er fullt mulig for mennesket å nå og erkjenne. I østlig religiøsitet er denne innsikt gjerne kombinert med en radikal *nedvurdering* av det materielle. På dette punkt er imidlertid tendensen i New Age mer tvetydig, og vi finner således retninger som nettopp er opptatt av menneskets og klodens fysiske livsmiljø (jfr. de "grønne" utgaver av New Age). Men tankegangen er da gjerne at det fysiske og materielle er viktig, fordi det ligger en åndelig virkelighet bak, materien er "besjelet"! Når det kommer til stykket, er det fysiske ikke uten videre verdifullt i seg selv, men fordi det henger sammen med det åndelige, og får sin verdi derfra.

I den grad det dermed blir snakk om en rangering mellom åndelig og fysisk, slik at det fysiske nedvurderes og mister sin egenverdi, kommer i unngåelig konflikt med den kristne *skaper*tro. Gud, som selv er ånd, har selv frembragt den fysiske del av virkeligheten, ikke som noe mindreverdige og lavere, men som det livsrom han hadde bestemt for mennesket. At det materielle for den kristne tro ikke er noe foreløpig stadium

som engang skal avløses av en høyere og rent åndelig virkelighet, kommer ikke minst til uttrykk gjennom trosbekjennelens tale om "legemets oppstandelse".

Dermed er vi igjen tilbake til menneskesynet, nærmere bestemt spørsmålet om synet på menneskets *fysiske og legemlige eksistens*. På tross av det berettigede i påpekingen av at den menneskelige eksistens også har andre dimensjoner enn den rent fysiske, er det likevel grunn til å advare mot *alle tendenser til ikke å ta mennesket i dets konkrete legemlighet på alvor*. Spesielt alvorlig blir dette hvis man ikke lenger blir i stand til å ta menneskers legemlige *nød* på alvor, og i stedet ser alt som konflikter på et åndelig plan.

Det gode og det onde

Mens New Age i første rekke synes å orientere sin virkelighetsforståelse ut fra forholdet åndelig-materielt, tenker den kristne tro i første rekke ut fra en annen dobbelthet, nemlig *motsetningen mellom det gode og det onde*. Dette er en motsetning som ikke på noen måte faller sammen med forholdet mellom det åndelige og det materielle. Godt og ondt finnes således både innenfor den åndelige og den fysiske virkelighet.

Spørsmålet etter godt og ondt, rett og galt, er naturligvis ikke noe som er enestående for den kristne tro - vi kan snarere si at det her dreier seg om et vesentlig motiv i hele vår vestlige tradisjon, den humanistiske del inkludert. På bakgrunn av denne tradisjon kan det være grunn til reise spørsmål ved om New Age - i hvert fall i visse utgaver - representerer en viss *etisk indifferentisme* som man må ta avstand fra. Gjennom sin fokusering på forholdet ytre-indre, fysisk-åndelig, står man i fare for å overse det som etter min mening er en grunnleggende menneskelig erfaring, nemlig erfaringen av den fundamentale motsetning mellom det gode og det onde som preger vår virkelighet.

Gjennom sin prinsipielle monisme tenderer New Age til å viske ut det radikale skille mellom godt og ondt. Fordi alt egentlig er en del av en høyere enhet, forsvinner også erkjennelsen av det onde ikke bare er noe ufullkomment, noe som enda ikke har latt seg innordne i helheten, men noe virkelig radikalt ondt, noe som vil ødelegge og bryte ned helheten og enheten.

I et kristent perspektiv er ikke menneskets egentlige problem dets fysiske begrensethet eller dets manglende åndelighet, men dets *synd*. Menneskets problem er med andre ord ikke at det ikke behersker den åndelige virkelighet, men at det ikke engang behersker sin *fysiske* eksistens, og i stedet gjør verden til et mye verre sted enn den ellers kunne ha vært - både for seg selv og sine medmennesker.

New Age kan lett komme til å representere en *flukt til det åndelige*, en flukt bort fra menneskets og menneskehetens *egentlige* problemer, nemlig den smerte og lidelse som mennesker påfører mennesker, eller som det enkelte menneske påfører seg selv. Vår opp-tatthet av den indre verden må ikke bety at vi glemmer verdens sultne og syke, de foreldreløse barn og hjemløse flyktninger, incestofrene osv. Ei heller må det bety at vi glemmer at vi gjennom vårt levesett er i ferd med å ødelegge grunnlaget for fysisk liv på vår klode.

Forståelsen av frelsen

En ulik forståelse av hva som er menneskets egentlige problem, fører naturligvis også til ulike oppfatninger av hvilke *løsninger* som må til for å løse menneskets problemer. I en religiøs språkbruk dreier det seg her om spørsmålet etter *frelse*. Hvis man som New Age betrakter menneskets manglende kontakt med den åndelige dimensjon i tilværelsen som dets grunnleggende problem, blir dermed også frelsen ensbetydende med at denne kontakt etableres.

Hvis man derimot ikke betrakter menneskets manglende åndelighet, men dets *synd* som det egentlige problem, vil frelsen dermed også være å forstå som et oppgjør med synden og dens konsekvenser. Det er kristentroens påstand at et slikt oppgjør på grunnleggende vis har funnet sted i og med Jesu korsdød, et oppgjør som også får konsekvenser for hvert eneste menneske og i hvert eneste menneskeliv.

Synet på Jesus Kristus

Dermed er vi kommet til et punkt der forskjellen mellom New Age og kristen tro kanskje aller klarest kommer til uttrykk. Den ulike forståelse av frelsen som vi har beskrevet, gir seg nemlig også utslag i ganske ulike forståelser av *Frelseren*. Også for store deler av New Age er nemlig Jesus fra Nasaret en betydningsfull skikkelse, ja en frelses-skikkelse. For New Age er imidlertid ikke Jesus frelser i den forstand at han dør for menneskenes synder, slik som kristentroen hevder. Et slikt Jesus-bilde avviser man tvert om som falskt, og peker i stedet på Jesus som veiviseren, som forbildet, som en som mer enn noen annen representerer den åndelige virkelighet, og som kan hjelpe oss å gå den samme vei. Mens kirkens Jesus langt på vei er en forfalsket Jesus, representerer New Age den sanne forståelse av hvem Jesus var, og hva Jesus ville. Ikke dø for menneskenes synder, men forkynne og formidle den Kristus-bevissthet som skal kunne bli oss alle til del.

Som støtte for sitt alternative Jesus-bilde mener ikke rent få New Age-bevegelser å kunne påberope seg alternative og supplerende Jesus-tradisjoner til de bibelske. Den kanskje mest kjente tradisjon av denne art er den om at Jesus overlevde korset, og senere reiste til Kashmir, der han virket som profet inntil han døde i høy alder. Ved siden av denne finnes det en rekke alternative Jesus-overleveringer, som alle mener seg å knytte

an til Jesus slik han virkelig var og virkelig ville bli forstått.

I tillegg til slike alternative Jesus-tradisjoner finner vi også en *alternativ bibellesning*, der man konsekvent forstår de bibelske beretninger i lys av det budskap New Age representerer. Et godt eksempel på en slik fremgangsmåte finner vi hos Helge Hognestad i boken "Morgendemring", hvor han nettopp tar de bibelske beretninger til inntekt for sitt syn, og gjerne lar dem bety det stikk motsatte av det de vanligvis er blitt utlagt som. Det som tradisjonelt er blitt forstått som "syndefallsberetningen" i 1 Mos 3, forstår Hognestad således som en nødvendig frigjøring fra de begrensninger som den falske gud (jeg'ets gud) hadde lagt på menneskene.³

Hvem er så den sanne Kristus, og hvilke tradisjoner og fortolkninger skal en holde seg til? Blir ikke det i første rekke et trosspørsmål, eller et spørsmål om hvilken Jesus man *velger*? Jeg vil påstå at nettopp dette spørsmålet minst av alle når det gjelder vurderingen av New Age er et trosspørsmål. Hvem Jesus fra Nasaret var og ville være er nemlig i like høy grad et *historisk* spørsmål, som noe trosspørsmål. Dette innebærer at ingen historiske påstander (heller ikke om Jesus) kan godtas bare fordi det er troende mennesker som kommer med dem. De mange Jesus-tradisjoner og overleveringer må tvert om underlegges en historievitenskapelig undersøkelse for å finne ut om de har noen historisk verdi. I den grad slike undersøkelser er foretatt, er resultatet blitt temmelig nedslående, sett fra en New Age-synsvinkel. Tradisjoner man trodde var gamle, er i virkeligheten av forholdsvis ny dato (Kashmir-teorien stammer fra 1899!), og i enkelte tilfelle dreier det seg om regelrette fabriksjoner.⁴

Når det kommer til stykket, er den eneste tradisjon som med sikkerhet kan føres til-

bake på Jesus selv, den tradisjon som representeres av Det nye testamente. I motsetning til andre påståtte Jesus-tradisjoner er dette ingen esoterisk tradisjon, forvaltet av en utvalgt krets, men kilder med en overleveringshistorie enhver kan undersøke og kontrollere. Den som vil påberope seg Jesus, må gjøre dette med utgangspunkt i det eneste autentiske kildemateriale vi har til Jesu liv, nemlig Det nye testamente.⁵

Dette historiske argument kan forfølges enda et skritt, nemlig når det gjelder spørsmålet om hvordan de bibelske skrifter egentlig er å forstå. Også hos representanter for New Age som ikke påberoper seg spesielle tradisjoner og overleveringer, finner vi likevel en ganske "fri" tolkning av bibeltekstene, en tolkning som passer inn i og understøtter det budskap man selv vil formidle. Et godt eksempel på dette er Helge Hognestad, som nettopp benytter bibeltekster for å understøtte sin forståelse av "den nye spiritualitet", og dermed tar både Jesus og Paulus til inntekt for sitt syn.⁶

Både overfor Hognestads og andres bruk av bibeltekster, må det understrekes at disse tekster er historiske tekster, som man ikke kan forstå som man vil, men som må tolkes og forstås ut fra sin historiske sammenheng. Dette er en innsikt som ikke minst har preget teologiens arbeid med de bibelske skrifter, og som har ført til at de bibelske tekster vel er de mest utforskede og undersøkte tekster i hele verdenslitteraturen. Fra et bibelvitenskapelig synspunkt vil det etter mitt skjønn ikke være særlig vanskelig å dokumentere at det i f.eks. Hognestads bruk av de bibelske tekster dreier seg om den rene *innleggelse* av synsmåter i tekster som på en rekke punkter faktisk sier det stikk motsatte.

New Age og kristen tro

Jeg har i det foregående ganske uanfektet talt om 'kristen tro' og 'New Age' som to forskjellige ting, og langt på vei identifisert

'kristen tro' med den kirkelige teologi jeg selv står for. Jeg er klar over at representanter for New Age ikke uten videre vil være med på en slik språkbruk. Akkurat som New Age gjør krav på å forvalte den sanne *Jesus* (til forskjell fra kirkens forfalskning av ham), så gjør man ofte også krav på å representere den sanne *kristendom*. Slik i hvert fall deler av New Age forstår seg selv, forstår man seg som en *kristen* bevegelse, ja som uttrykk for den *egentlige* kristendom.

Også spørsmålet om hva kristendom er, eller hva som skal kunne kalles 'kristent', er etter min mening et historisk spørsmål, i den forstand at det er et spørsmål som må avgjøres ut fra kristentroens utgangspunkt slik det er gitt i Det nye testamente. Dersom det er Det nye testamente som avgjør hva som er kristendom, mener jeg det er klart at svært mange av de synsmåter som New Age representerer, nettopp *ikke* er kristendom, men uttrykk for en alternativ, ikke-kristen religionsform. En religionsform som riktignok har visse likhetstrekk og felles anliggender med kristen tro, men som den kristne tro også er nødt til å ta et fundamentalt oppgjør med på sentrale punkter.

Avslutning

Mitt forsøk på å vurdere enkelte trekk ved fenomenet 'New Age' har i det foregående vært preget av mitt eget ståsted som kristen teolog. En vurdering fra et annet ståsted ville naturligvis tatt seg noe annerledes ut. Jeg mener likevel å ha pekt på trekk ved denne bevegelsen som en uansett ståsted må ta stilling til. Dette gjelder ikke minst bevegelsens virkelighetsbilde, dens menneskesyn, samt dens bruk av historiske tekster og tradisjoner.

Selv om kirke og teologi naturligvis har en særlig interesse av å analysere og vurdere en bevegelse som New Age, bør ikke dette bli noe internt kirkelig eller teologisk anliggende. Uansett hvilken livssynsmessig posisjon vi selv representerer, stiller New Age oss overfor problemstillinger og utfordringer ingen av oss uten videre kan hoppe bukk over.

Noter

¹ Opprinnelig holdt som foredrag på faglig-pedagogisk kurs for lærere i den videregående skole, Hurdalsjøen kurshotell 25.10.1990.

² Jfr. Helge Hognestad: *Morgendemring - en ny spiritualitet*, Oslo 1989.

³ Hognestad: *Morgendemring*, s.25-27.

⁴ For en nærmere oversikt over dette, jfr. Arild Romarheims bok *Kristus i vannmannens tegn*, Oslo 1988.

⁵ Det samme historiske argument ble i det 2. århundre av kirkefaderen Ireneus gjort gjeldende overfor *gnostikernes* forsøk på å argumentere ut fra esoteriske Jesus-tradisjoner. Jfr. Oskar Skarsaunes artikkel "Kan vi lære noe av oldkirkens møte med den antikke nyreligiøsitet?" i boken *Mellom kvanter og guruer. En bok om New Age*, Oslo 1990.

⁶ Dette er et gjennomgående trekk ved Hognestads argumentasjon i *Morgendemring*.

Harald Høgstad, NAVF-skipendat. Adr:
Børransjørdet 60, 1251 Oslo.

Svein Aage Christoffersen • Tarald
Rasmussen • Notto R. Thelle

Mennesket og mysteriet

Religion felles allmenne fag

MENNESKET OG MYSTERIET

- Er nyskriven og tilpassa den reviderte fagplanen for religionsfaget i videregående skole.
- Legg vekt på korleis religion, livssyn og etikk på ulike måtar tyder og tolkar det menneskelege tilværet.
- Er samtdorientert, men bruker historia for å tydeleggjere utviklingslinjer og setje religion og etikk i vår samtid i perspektiv. I særleg grad er dette gjort i framstillinga av kristendommen.
- Kjem samtidig på bokmål og nynorsk i mai 1992.

MENNESKET OG MYSTERIET har tre gjennomgåande problemstillingar i vurderinga av religionar, livssyn og etikk:

- Kva for gudsbilde og menneskesyn blir formidla?
- Kva for holdningar kjem fram med omsyn til omverda; solidaritet og økologi?
- Kva for holdningar til kjønnsroller kjem til uttrykk?

LÆRARHANDBOK

Til boka blir det utarbeidd ei lærarhandbok med idéar og stoff til utdjuving av emna i faget. Lærarhandboka kjem til skolestart.

Samlaget

SKOLEBOKINFORMASJONEN
POSTBOKS +672 SOFIENBERG
0506 OSLO 5. Tlf. (02) 68 76 00

